

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**Методичні рекомендації
до виконання лабораторних робіт
з навчальної дисципліни
"ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ"
для студентів спеціальності
8.03050801 "Фінанси і кредит"
усіх форм навчання**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2016**

Затверджено на засіданні кафедри фінансів.
Протокол № 1 від 25.08.2015 р.

Укладачі: М. М. Берест
М. О. Кіпа

Методичні рекомендації до виконання лабораторних робіт М 54 з навчальної дисципліни "Фінансовий менеджмент" для студентів спеціальності 8.03050801 "Фінанси і кредит" усіх форм навчання / уклад. М. М. Берест, М. О. Кіпа. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 44 с.

Подано методичні рекомендації до виконання лабораторних робіт із навчальної дисципліни для магістрів першого року підготовки. Уміщено загальні методичні рекомендації, визначено порядок виконання робіт, наведено умови завдань для виконання їх студентами та контрольні запитання.

Рекомендовано для студентів спеціальності 8.03050801 "Фінанси і кредит" усіх форм навчання.

Вступ

Навчальна дисципліна "Фінансовий менеджмент" є нормативною дисципліною циклу підготовки магістрів за спеціальністю "Фінанси і кредит". Ця дисципліна є підґрунтям для вивчення інших дисциплін магістерських програм "Управління фінансовою діяльністю суб'єктів підприємництва" та "Антикризове фінансове управління", а саме : "Управління фінансовою стратегією", "Фінансовий контролінг", "Інтелектуальні системи обробки даних з фінансової діяльності суб'єктів підприємництва", "Управління фінансовою санацією".

Метою навчальної дисципліни є формування у студентів системи фундаментальних знань із фінансового менеджменту, засобів, механізмів та інструментарію системного фінансового управління організацією.

У процесі навчання студенти здобувають необхідні знання під час проведення аудиторних занять: лекційних, практичних (семінарських) і виконання лабораторних робіт. Лабораторні роботи, згідно з робочою програмою навчальної дисципліни, входять до складу третього модуля вивчення дисципліни – "Управління фінансовими ризиками на підприємстві". Виконання студентами лабораторних робіт забезпечує формування в них таких фахових компетентностей:

здатність до аналітичних досліджень фінансових явищ і процесів на макро- та макрорівні;

здатність до оцінювання рівня інвестиційного, фінансового та інших видів ризиків;

здатність до вибору оптимального ризикового рішення в умовах невизначеності;

здатність до виявлення викривлень у фінансовій звітності підприємства;

здатність до побудови прогнозної фінансової звітності;

здатність до прогнозування ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання;

здатність до використання фінансових та інших функцій у редакторі *MS Excel* для вирішення завдань у діяльності фінансового менеджера.

Тема "Управління інвестиціями"

Лабораторна робота 1

Аналіз інвестиційної активності в економіці України

Мета роботи – здійснити аналіз та оцінювання інвестиційної активності в економіці України та визначити тенденції її розвитку.

1.1. Загальні методичні рекомендації

Необхідною передумовою розвитку економіки є підвищення інвестиційної активності інвесторів у країні, збільшення інвестиційних ресурсів та ефективне їхнє використання. Тому дослідження тенденцій розвитку ринку інвестицій є актуальним і має важливе практичне значення. Саме інвестиції формують виробничий потенціал на новій науково-технічній базі та визначають конкурентні позиції країн на світових ринках. Інвестиційна діяльність, а також сукупність практичних дій із реалізації інвестицій є одним з основних засобів зростання національного доходу. Усе це зумовлює необхідність в аналізі інвестиційної діяльності, її форм, видів та сучасного стану розвитку в Україні для подальшого виявлення основних напрямів розвитку інвестиційної сфери в економіці країни.

Інвестиційна активність відображає динаміку залучення інвестицій, їхню структуру, а також співвідносить деякі макроекономічні показники, які описують і характеризують ступінь мінливості інвестиційної діяльності. Інвестиційна активність є самостійною економічною категорією, яку застосовують тільки в контексті інвестиційної діяльності. Існує багато методичних підходів до оцінювання інвестиційної активності держави. Так, О. І. Фатєєва та С. П. Конторович пропонують використовувати багатofакторний показник оцінки, урахувавши ряд показників, що впливають на інвестиційну активність, а також вагові категорії цих показників. Недоліком такого методу є суб'єктивність експертних оцінок, до того ж вагові категорії схильні до мінливості. Є. В. Балацький пропонує здійснювати оцінювання інвестиційної активності на основі показника, що враховує мультиплікативний ефект інвестиційної діяльності. Недоліком цього методу є складність розрахунків, не співмірність результатів у часі.

1.2. Порядок виконання роботи

У роботі необхідно сформулювати індивідуальний алгоритм здійснення аналізу та оцінювання інвестиційної активності в економіці України

та оцінити інвестиційну активність у державі в докризовому й сучасному періодах. Інформаційною базою для дослідження можуть бути:

офіційний сайт Державної служби статистики України [11];

офіційний сайт Національного банку України [12];

офіційний сайт проекту Світового банку *Doing Business* [13] тощо.

Так, наприклад, алгоритм аналізу може містити такі складові частини:

I етап – аналіз динаміки прямих іноземних інвестицій в економіку України;

II етап – аналіз структури та динаміки інвестицій в основний капітал:

- аналіз галузевої структури інвестицій в основний капітал в Україні;

- аналіз структури та динаміки інвестицій в основний капітал

за джерелами фінансування;

III етап – визначення місця України в міжнародних рейтингах за економічними показниками:

- за показником "обсяг прямих іноземних інвестицій" на душу населення;

- за якістю інституцій, інфраструктури, макроекономічних показників та економічної стабільності;

- за індексом корупції;

- за ступенем свободи економіки (торговельної, фінансової, грошово-кредитної, інвестиційної) тощо.

У сформованому алгоритмі студенту слід:

1) детально обґрунтувати ті показники й методики, що має бути застосовано на кожному етапі роботи;

2) за вибраними показниками виконати аналітичні розрахунки. Розрахунки навести у графічному або табличному вигляді за період не менший ніж два роки докризового періоду та три роки сучасного періоду;

3) проаналізувати організаційне забезпечення інвестиційної діяльності в Україні;

4) здійснити моніторинг державних програм щодо активізації інвестиційної діяльності в економіці України.

Наприклад: Закон України "Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць". Цей закон визначає основи державної політики в інвестиційній сфері протягом 2013 – 2032 рр. щодо стимулювання залучення інвестицій у пріоритетні галузі економіки. Цей закон спрямовано на створення умов для активізації інвестиційної діяльності шляхом концентрації ресурсів

держави на пріоритетних напрямках розвитку економіки, із метою запровадження новітніх та енергозберігальних технологій, створення нових робочих місць, розвитку регіонів тощо;

5) визначити, які події (політичного, соціального, економічного характеру) вплинули на зростання або спад інвестиційної активності в економіці України.

Наприклад: вплив революційних подій в Україні наприкінці 2013 – 2014 рр. на інвестиційну активність можна оцінити по-різному. Наприкінці 2013 р. інвестиційна діяльність значно скоротилася. Проте в перспективі такі докорінні зміни в політиці та адміністрації країни значно підвищують зацікавленість до економіки загалом. У період революції значно підвищився інтерес до подій в Україні. *The New York Times, Washington Post* та інші провідні світові видання опублікували масу матеріалів про події в Україні. Такі бурхливі події пожвавлено обговорювалися на всіх рівнях у більшості країн світу.

Підготовка до підписання Україною Угоди про Асоціацію з ЄС спричинила зростання індексу інвестиційної привабливості у III кварталі 2013 р. після майже дворічних стабільно низьких експертних оцінок. Те, що ці очікування бізнесу не справдилися, призвело до суттєвого подальшого падіння індексу в IV кварталі 2013 р. до найнижчого рівня за всю історію його вимірювання – до 1,81 та ін.;

6) визначити ряд зовнішніх та внутрішніх факторів, які стримують або сприяють розвитку інвестиційної активності внутрішніх та закордонних інвесторів в економіці України;

7) надати рекомендації щодо активізації інвестиційних процесів в Україні.

1.3. Звіт про виконання лабораторної роботи

Звіт про виконання лабораторної роботи має містити:

- 1) титульний аркуш (приклад подано в додатку А);
- 2) мету лабораторної роботи;
- 3) виконані студентом аналітичні розрахунки, наведені у вигляді таблиці або графіків;
- 4) висновки, зроблені в ході виконання лабораторної роботи.

1.4. Контрольні запитання

1. Якими нормативно-правовими актами регулюють інвестиційну діяльність в Україні?

2. Дайте визначення поняття "інвестиційна діяльність".
3. Які існують державні програми щодо активізації інвестиційної діяльності в Україні.
4. Які фактори впливають на інвестиційну активність в економіці України?

Лабораторна робота 2

Аналіз чутливості інвестиційного проекту

Мета роботи – дати оцінку чутливості інвестиційного проекту та виявити й оцінити фактори, що найбільшим чином впливають на його ефективність.

2.1. Загальні методичні рекомендації

Аналіз чутливості інвестиційного проекту передбачає оцінювання впливу різноманітних факторів на його ефективність. Основним показником, що визначає ефективність та доцільність реалізації інвестиційного проекту, є показник чистої зведеної вартості.

Чиста зведена вартість (NPV) – це зведена вартість чистих грошових потоків проекту за вирахуванням початкових інвестицій, необхідних для його реалізації. Реалізація цього методу оцінювання передбачає:

1) знайти зведене до поточного моменту часу значення кожного потоку грошових коштів, включаючи як вхідні, так і вихідні грошові потоки. Дисконтування ведуть за вартістю капіталу проекту;

2) підсумувати визначенні дисконтовані грошові потоки (тобто визначити величину NPV);

3) визначити доцільність прийняття та реалізації проекту, урахувавши таке :

якщо $NPV > 0$, проект приймають;

якщо $NPV = 0$, то потоки грошових коштів проекту достатні для відшкодування інвестованого капіталу й забезпечення необхідної норми прибутку на вкладений капітал, але в цьому разі реалізація проекту не впливає на ринкову ціну акцій фірми. Проект може бути як прийнятий, так і відхилений;

якщо $NPV < 0$, то проект відхиляють.

Формула визначення чистої зведеної вартості має такий вигляд:

$$NPV = \sum_{t=1}^n \frac{CF_t}{(1+k)^t} - ICO, \quad (2.1)$$

де CF – грошовий потік відповідного періоду t ;

k – необхідна мінімальна ставка прибутковості або вартість капіталу проекту;

ICO – вартість початкових інвестицій;

n – термін життя проекту.

Отже, до факторів, що впливають на величину NPV , можна зарахувати ті, що визначають розмір його основних параметрів, а саме: розмір грошових потоків, вартість капіталу для проекту, вартість початкових інвестицій, термін життя проекту тощо.

2.2. Порядок виконання роботи

У роботі необхідно з використанням табличного редактора *MS Excel* здійснити аналіз чутливості інвестиційного проекту та надати обґрунтовані висновки.

Алгоритм аналізу чутливості проекту містить такі етапи:

1. Визначення ключових змінних, що впливають на значення NPV .

На цьому етапі студент має надати перелік факторів, що, відповідно до умови завдання, впливають на ефективність проекту.

2. Визначення аналітичної залежності NPV від ключових змінних.

На цьому етапі студент указує напрям впливу виділених факторів на ефективність проекту.

3. Розрахунок базової ситуації (визначення очікуваної NPV за очікуваних значень ключових змінних).

Для визначення очікуваного (базового) значення NPV студенту необхідно скористатися фінансовою функцією ЧЗВ (ЧПС).

Функція ЧЗВ надає можливість дисконтування грошових потоків на основі ставки дисконтування за умови того, що грошові потоки розподілено в часі рівномірно. Для розрахунку величини NPV у цьому прикладі функція ЧЗВ використовує таку формулу:

$$NPV = \text{ЧЗВ (ставка; значення грошових потоків протягом проекту) + (вартість інвестицій),}$$

де вартість інвестицій задано від'ємним числом (рис. 2.1).

	A	B	C	D	E
	Ставка дисконтування	Період	Грошові потоки за проектом	Значення NPV	
1					
2	0,12	0	-500	=ЧПС(A2;C3:C7)+C2	
3		1	1000		
4		2	1000		
5		3	1000		
6		4	1000		
7		5	1000		
8					

Рис. 2.1. Використання функції ЧЗВ для розрахунку базового значення NPV (дані умовні)

4. Зміна однієї із ключових змінних на встановлену аналітиком величину (у %). Водночас інші змінні мають фіксоване значення.
 5. Розрахунок значення NPV та його зміни у %.
 6. IV та V етапи здійснюють послідовно для всіх ключових змінних.
- Студент реалізує IV – VI етапи за допомогою побудови в редакторі MS Excel таблиці такого вигляду (рис. 2.2):

	A	B	C	D	E	F	G
1		Базове значення показника	Базове значення NPV	Зміна показника		Скоригована величина NPV	% зміни NPV
2	Показник			%	Скориговане значення		

Рис. 2.2. Таблиця визначення зміни NPV за умови зміни факторів впливу

Стовпець А "Показник" має містити перелік визначених на першому етапі ключових змінних, що впливають на значення NPV аналізованого проекту.

Відповідно, у стовпці В "Базове значення показника" вказують початкові значення змінних, надані в умові лабораторної роботи.

У стовпці С вказують базове значення NPV, розраховане на третьому етапі роботи.

У стовпці D вказують відсоткове значення зміни ключових змінних та напрям очікуваних змін (зменшення або збільшення).

У стовпці Е, відповідно до значень у стовпці D, розраховують числові значення ключових змінних, визначені в результаті їхніх змін.

У стовпці F вказують скориговану величину NPV, що відповідає зміні відповідного фактора. Розрахунок скоригованої величини NPV виконують для кожної змінної окремо з використанням функції ЧЗВ та подають у звіті про виконання лабораторної роботи окремим скриншотом.

Увага! Для визначення скоригованої величини NPV за умови зменшення терміну проекту до нецілого числа років необхідно скористатися фінансовою функцією ЧИСТНЗ, яка дає можливість розрахувати чисту зведену вартість для грошових потоків, які не обов'язково є періодичними.

Стовпець G має містити розрахунок відсотка зміни скоригованої величини NPV щодо базової величини для кожної змінної.

7. Аналіз досягнутих результатів та визначення чутливості NPV до зміни різних вхідних параметрів.

На цьому етапі, відповідно до досягнутих результатів, студент має проранжувати фактори (ключові змінні) за рівнем їхнього впливу на зміну NPV, де ранг 1 надають фактору, зміна якого потягла за собою найбільшу зміну NPV, і т. д.

Після завершення розрахунків студент має зробити розгорнуті обґрунтовані висновки.

2.3. Завдання для самостійного виконання

Фінансові аналітики розглядають проект освоєння технологічної лінії з виготовлення нової продукції. Початкові інвестиції за проектом становлять 1 250 тис. грн, термін реалізації проекту – п'ять років. Проект передбачає випуск нової продукції загальним обсягом 120 тис. од. на рік за ціною 50 грн/кг. Витрати на оплату праці становлять 22 грн /кг, на матеріали – 12 грн/кг. Вартість капіталу – 12 %. Грошові потоки у вигляді надходжень розподілено за роками рівномірно. Здійсніть аналіз чутливості

проекту та визначте показники, що максимально впливають на чисту зведену вартість проекту.

2.4. Звіт про виконання лабораторної роботи

Звіт про виконання лабораторної роботи має містити:

- 1) титульний аркуш (приклад подано в додатку А);
- 2) мету лабораторної роботи;
- 3) виконані аналітичні розрахунки, наведені у вигляді таблиць або скриншотів;
- 4) розгорнуті висновки, зроблені в ході виконання лабораторної роботи.

2.5. Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте основні показники оцінки ефективності інвестиційних проектів.
2. Визначте та охарактеризуйте основні завдання розроблення інвестиційного проекту.
3. Виділіть основні фактори, що впливають на ефективність та доцільність реалізації інвестиційного проекту.
4. Укажіть, за якими параметрами здійснюють порівняльний аналіз інвестиційних проектів.

Тема "Управління фінансовими ризиками"

Лабораторна робота 3

Управління ризиками в умовах невизначеності

Мета роботи – формувати у студентів здатність до вибору оптимального ризикового рішення в умовах невизначеності з використанням системи критеріїв.

3.1. Загальні методичні рекомендації

Невизначеність можна розглядати як об'єктивну неможливість здобуття абсолютно достовірних даних про об'єктивні та суб'єктивні фактори функціонування системи, неоднозначність її параметрів. Чим більша невизначеність під час прийняття фінансового рішення, тим вищий рівень ризику.

Основні критерії, що використовують у процесі управління фінансовими ризиками в умовах невизначеності, показано на рис. 3.1.

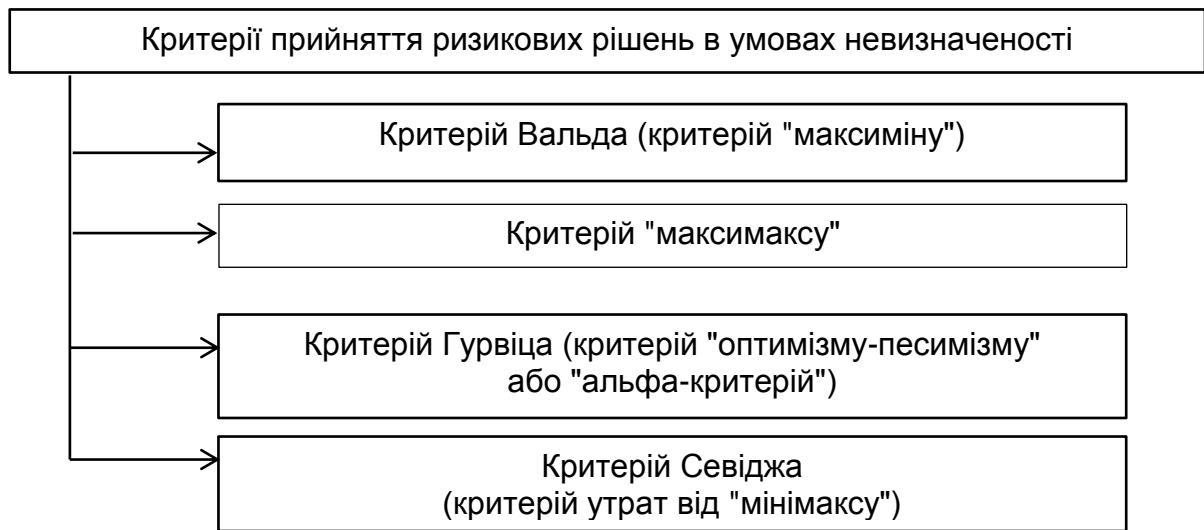

Рис. 3.1. Критерії, що використовують у процесі управління ризиками в умовах невизначеності

Критерії прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності, із метою оптимізації фінансових ризиків діяльності підприємства ґрунтуються на побудові матриці рішень, рядки якої містять варіанти альтернативних управлінських рішень, а стовпці – варіанти ситуацій розвитку подій. До того ж критерії Вальда, "максимуму" та Гурвіца передбачають побудову матриці рішень із ситуаціями, які характеризують фінансові доходи, а критерій Севіджа – фінансові втрати.

3.2. Порядок виконання роботи

У роботі необхідно з використанням табличного редактора *MS Excel* побудувати чотири матриці рішень для вибору оптимального ризикового рішення у фінансовій діяльності підприємства в умовах невизначеності з використанням указаних чотирьох критеріїв.

1. Критерій Вальда (або критерій "максиміну") передбачає, що з можливих варіантів управлінських рішень вибирають ту альтернативу, якій серед усіх ситуацій розвитку подій притаманне найбільше з мінімальних значень фінансових доходів (тобто значення доходів краще зі всіх гірших або максимальне зі всіх мінімальних). Цей критерій, переважно, під час вибору ризикових фінансових рішень в умовах невизначеності використовують фінансові менеджери, не схильні до ризику, або песимісти.

У процесі побудови матриці рішень студент створює таблицю такого вигляду (рис. 3.2):

	A	B	C	D	E	F	G
1		C1	C2	C3	C4	Дmin*	Вmax min**
2	A1	10	16	28	40		
3	A2	15	70	55	35		
4	A3	29	33	38	17		
5	A4	41	22	28	45		

*мінімальне значення доходу;

**максимальне з мінімальних значення доходу.

Рис. 3.2. Таблиця вибору оптимального ризикового рішення за критерієм Вальда (дані умовні)

Значення D_{\min} визначають за допомогою функцій МИН (рис. 3.3).

	A	B	C	D	E	F	G
1		C1	C2	C3	C4	Дmin	Вmax min
2	A1	10	16	28	40	=МИН(B2:E2)	
3	A2	15	70	55	35		
4	A3	29	33	38	17		
5	A4	41	22	28	45		

Рис. 3.3. Вибір мінімального значення доходу за різних ситуацій розвитку подій

Значення $V_{\max \min}$ визначають за допомогою функції МАКС (рис. 3.4).

	A	B	C	D	E	F	G
1		C1	C2	C3	C4	Дmin	Vmax min
2	A1	10	16	28	40	10	
3	A2	15	70	55	35	15	
4	A3	29	33	38	17	17	
5	A4	41	22	28	45	22	
6							=МАКС(F2:F5)

Рис. 3.4. Вибір максимального з мінімальних значень доходу як оптимального ризикового рішення за критерієм Вальда

2. Критерій "максимум" передбачає, що з можливих варіантів управлінських рішень обирають ту альтернативу, якій серед усіх ситуацій розвитку події притаманне найбільше з максимальних значень фінансових доходів (тобто значення доходів найкраще зі всіх кращих або максимальне серед всіх максимальних). Цей критерій під час вибору ризикових рішень в умовах невизначеності, переважно, використовують суб'єкти, схильні до ризику, або ті, які розглядають можливі ситуації як оптимісти.

У ході виконання роботи студент має побудувати матрицю рішень із використанням функції МАКС та подати побудовану таблицю у звіті разом з обґрунтованими висновками. Побудову таблиці здійснюють за алгоритмом, показаним на рис. 3.2 – 3.4, урахуваючи умови критерію "максимум".

3. Критерій Гурвіца (критерій "оптимізму-песимізму" або "альфа-критерій") дозволяє керуватися під час вибору ризикового рішення в умовах невизначеності деяким середнім результатом доходу, що перебуває в полі між значеннями за двома попередніми критеріями (тобто критеріями "максимум" й "мінімум").

Оптимальне управлінське рішення за критерієм Гурвіца визначають на основі застосування формули:

$$A_j = \alpha \times D_{\max j} + (1 - \alpha) \times D_{\min j} \rightarrow \max, \quad (3.1)$$

де A_j – оптимальна альтернатива управлінського рішення (що відповідає середньозваженому рівню доходу) за критерієм Гурвіца;

α – альфа-коефіцієнт (значення від 0 до 1), що відображає схильність до ризику фінансового менеджера;

$D_{\max j}$ – максимальне значення доходу за певною альтернативою;

$D_{\min j}$ – мінімальне значення доходу за певною альтернативою.

Критерій Гурвіца дозволяє обрати управлінське рішення фінансовим менеджером, залежно від його ставлення до фінансового ризику.

Вихідні дані для побудова матриці рішень подано в табл. 3.1. Значення альфа-коефіцієнта студент обирає самостійно від 0 до 1, урахувавши таке: значення, що наближається до 0, характерне для суб'єкта, не схильного до ризику; значення, що дорівнює 0,5, характерне для суб'єкта, нейтрального до ризику; значення, що наближається до 1, характерне для суб'єкта, схильного до ризику.

Матрицю рішень має бути побудовано в табличній формі з використанням формул і функцій МИН та МАКС. Таблиця має вигляд, показаний на рис. 3.5.

	A	B	C	D	E	F	G	H
15		α	D_{\max}	$\alpha \cdot D_{\max}$	$(1 - \alpha)$	D_{\min}	$(1 - \alpha) \cdot D_{\min}$	A_j
16	A1							
17	A2							
18	A3							
19	A4							

Рис. 3.5. Таблиця вибору оптимального ризикового рішення за критерієм Гурвіца

Студент має розрахувати складові формули (3.1), подані в таблиці, визначити та обґрунтувати знайдене значення оптимального ризикового рішення за критерієм Гурвіца як максимальне значення серед розрахованого середньозваженого рівня доходу з використанням функції МАКС.

4. Критерій Севіджа (критерій утрат від "мінімаксу") передбачає побудову матриці фінансових втрат і припускає, що зі всіх можливих варіантів матриці рішень обирають ту альтернативу, яка мінімізує розміри максимальних утрат за кожним із можливих варіантів рішень. Цей критерій, переважно, використовують під час вибору ризикових рішень в умовах невизначеності суб'єкти, не схильні до ризику.

Матрицю рішень буде студент у вигляді таблиці з використанням функцій МИН та МАКС за алгоритмом, показаним на рис. 3.2 – 3.4, урахувавши умови критерію Севіджа.

Після завершення розрахунків студент має зробити розгорнуті обґрунтовані висновки.

3.3. Завдання для самостійного виконання

Вихідні дані для побудови студентом матриць рішень наведено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Вихідні дані для вибору оптимального ризикового рішення

Варіанти альтернатив прийняття фінансових рішень	Варіанти прогнозних доходів/утрат (за різних ситуацій розвитку подій)			
	C1	C2	C3	C4
A1	318/36	330/28	285/50	300/55
A2	296/30	314/18	326/45	280/15
A3	250/25	267/20	279/33	271/43
A4	290/28	300/33	312/48	295/20

У ході виконання лабораторної роботи студент має побудувати чотири матриці рішень із використанням функцій МИН та МАКС та подати побудовані таблиці разом із необхідними скриншотами й обґрунтованими висновками.

3.4. Звіт про виконання лабораторної роботи

Звіт про виконання лабораторної роботи має містити:

- 1) титульний аркуш (приклад подано в додатку А);
- 2) мету лабораторної роботи;

3) виконані аналітичні розрахунки, наведені у вигляді таблиць та/або скріншотів;

4) обґрунтовані висновки, зроблені в ході виконання лабораторної роботи. Висновки повинні мати порівняльний характер щодо результатів, визначених із використанням різних критеріїв, та думку студента щодо доцільності особливостей використання вказаних критеріїв у діяльності фінансового менеджера.

3.5. Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте відомі вам критерії вибору оптимального ризикового рішення в умовах невизначеності.

2. Укажіть залежність між рівнем ризику, притаманним фінансовому менеджеру, та критерієм, який він обирає у процесі вибору оптимального фінансового рішення.

3. Виділіть фактори виникнення фінансових ризиків на підприємстві.

4. Виділіть напрями нейтралізації негативних наслідків окремих видів фінансових ризиків.

Тема "Аналіз фінансових звітів"

Лабораторна робота 4

Виявлення викривлень у фінансовій звітності

Мета роботи – провести аналітичне дослідження, спрямоване на виявлення викривлень у фінансовій звітності суб'єкта господарювання на основі системи індикаторів та порівняльного аналізу.

4.1. Загальні методичні рекомендації

У сучасних умовах господарювання існують та активно застосовують різноманітні методи та підходи до оцінювання та аналізу фінансового стану суб'єктів господарювання, інформаційним джерелом для використання яких є їхня фінансова звітність. Саме тому для того, щоб у процесі аналітичного оцінювання досягти ефективних та адекватних результатів, у першу чергу, необхідно вміти оцінювати достовірність фінансової звітності. Для цього спеціалісти фінансової служби та фінансові аналітики мають вміти розпізнавати засоби фальсифікації інформації, а також використовувати так звані індикатори шахрайства для аналізу даних.

Незважаючи на те що фінансова звітність підприємств у переважній більшості випадків підлягає обов'язковому аудиту, навіть аудиторська перевірка не завжди може гарантувати відсутність фальсифікації звітних даних.

До найбільш поширених у світовій практиці засобів викривлення фінансової звітності належать:

1) викривлення інформації про розмір чистого доходу (виручки) та прибутку підприємства. Це може відбуватися з використанням таких інструментів, як:

- розрахунки через підставні компанії;
- дострокове визнання виручки;
- приховання витрат у бухгалтерському обліку;
- капіталізація витрат;
- продаж товару з умовами;
- виконання довгострокових договорів;
- реалізація товару посередникам;

2) викривлення інформації про активи та пасиви компанії. Це може стосуватися таких статей, як:

- запаси;
- дебіторська заборгованість;
- необоротні активи;

3) використання схем за участі дочірніх і залежних компаній або укладання угод із пов'язаними сторонами;

4) приховання або неправдиве розкриття інформації про облікову політику або примітки до фінансової звітності тощо.

4.2. Порядок виконання роботи

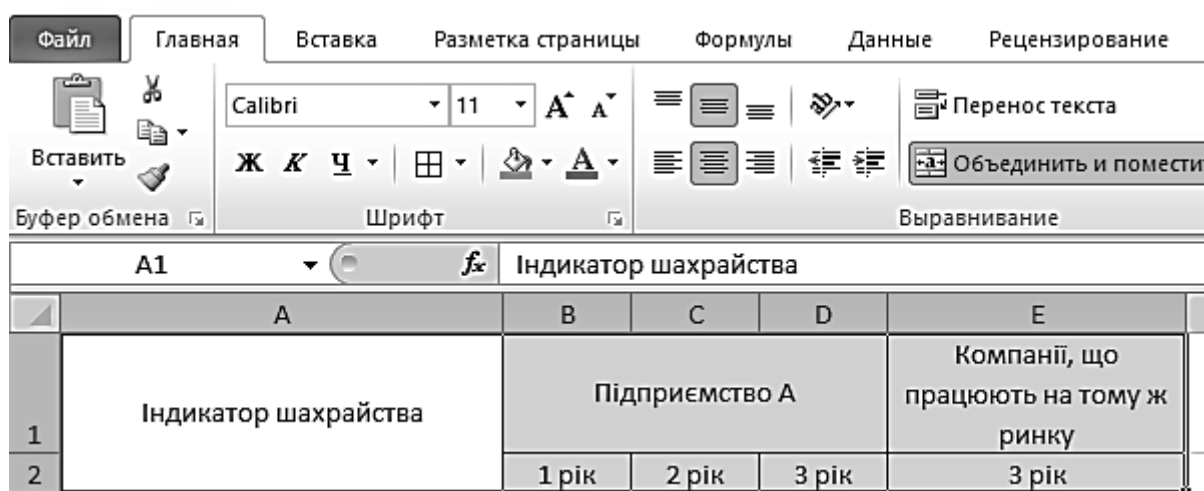
Для аналізу фінансової звітності підприємства на наявність викривлень студенту необхідно побудувати в редакторі *MS Excel* карту нормативних відхилень фінансових індикаторів (розроблено професором Мессодом Бенішем (*Messod Beneish*, Університет штату Індіана, США).

Для побудови карти студенту необхідно спочатку обрати об'єкт дослідження. Як такий об'єкт студент може обрати підприємство, що є для нього базою виробничої або переддипломної практики, чи будь-який інший суб'єкт господарювання, звітність якого наведено на Інтернет-порталі Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України [10].

Для того щоб побудувати та використати карту нормативних відхилень, студенту знадобиться звітність підприємства за декілька періодів (як мінімум, за три роки), а також звітність порівняних за розміром компаній, що діють у тій самій галузі.

Загальний вигляд карти нормативних відхилень фінансових індикаторів наведено в табл. 4.1.

Студенту необхідно з використанням редактора *MS Excel* побудувати таблицю такого вигляду (рис. 4.1), у якій необхідно розрахувати нормативні відхилення фінансових індикаторів для аналізованого підприємства та порівняти визначені значення з такими ж індикаторами для інших компаній, що працюють у цій галузі.

	A	B	C	D	E
1	Индикатор шахрайства	Підприємство А			Компанії, що працюють на тому ж ринку
2		1 рік	2 рік	3 рік	3 рік

Рис. 4.1. Таблица для построения карты нормативных отклонений финансовых индикаторов

Після побудови таблиці студенту необхідно зробити висновки про можливу наявність викривлень у фінансовій звітності досліджуваного підприємства та обґрунтувати їх.

4.3. Звіт про виконання лабораторної роботи

Звіт про виконання лабораторної роботи має містити:

- 1) титульний аркуш (приклад подано в додатку А);
- 2) мету лабораторної роботи;
- 3) виконані аналітичні розрахунки, наведені у вигляді таблиць та/або скриншотів;
- 4) обґрунтовані висновки, зроблені в ході виконання лабораторної роботи;
- 5) додатки – фінансову звітність досліджуваних підприємств, що допускають в агрегованому вигляді.

Карта нормативних відхилень фінансових індикаторів

Назви показників	Формули розрахунків	Коментарі
1	2	3
Темп зростання виручки	$\frac{\text{Виручка звітного року } (B_1)}{\text{Виручка попереднього року } (B_0)}$	Якщо темп зниження маржинального доходу більший за одиницю, то його частка у виручці від продажів скоротилася. Відповідно знизилася "якість" виручки і, як наслідок, погіршилися перспективи компанії на ринку. До того ж якщо виручка від продажів зростає (темп зростання виручки більший за одиницю), а частка маржинального доходу у виручці зменшується, то в наявності ознаки шахрайства у фінансовій звітності
Темп зменшення частки маржинального доходу у виручці	$\frac{(B_0 - C_0) / B_0}{(B_1 - C_1) / B_1}$ де C_0, C_1 – значення собівартості в попередньому та звітному році, відповідно	
Темп зростання якості активів	$\frac{(A_1 - OA_1 - OZ_1) / A_1}{(A_0 - OA_0 - OZ_0) / A_0}$ де A_0, A_1 – активи; OA_0, OA_1 – оборотні активи; OZ_0, OZ_1 – основні засоби в попередньому та звітному році, відповідно	Якщо темп зростання якості активів перевищує одиницю, компанія, найімовірніше, збільшує частку необоротних активів у сукупному обсязі активів. Зростання необоротних активів, не пов'язане зі збільшенням кількості основних засобів, може свідчити про необґрунтовану капіталізацію витрат
Темп зростання оборотності дебіторської заборгованості	$\frac{(DZ_1 / B_1 / 365)}{(DZ_0 / B_0 / 365)}$ де DZ_0, DZ_1 – значення дебіторської заборгованості на кінець періоду в попередньому та звітному році, відповідно	В умовах стабільності або помірному зростанні бізнесу цей показник буде залишатися приблизно на одному рівні. Про шахрайство може свідчити ситуація, якщо оборотність дебіторської заборгованості різко зростає або знижується. У першому випадку висока ймовірність того, що здійснюють маніпуляції з виручкою від продажу, у другому – не можна виключити, що дебіторську заборгованість штучно завищують

Закінчення табл. 4.1

1	2	3
Темп зростання частки операційних витрат у виручці	$\frac{OB_1 / B_1}{OB_0 / B_0},$ де OB_0, OB_1 – значення операційних витрат у попередньому та звітному році, відповідно	Темп зростання частки витрат у виручці компанії не має істотно відрізнятися від темпів зростання продажів. Якщо ж темп зростання частки витрат, що припадають на виручку від продажів, істотно відхиляється від одиниці, то, швидше за все, спотворюють або собівартість реалізованої продукції, або виручку
Темп зростання частки амортизаційних відрахувань	$\frac{AB_1 / PB_1}{AB_0 / PB_0},$ де AB_0, AB_1 – значення амортизаційних відрахувань; PB_0, PB_1 – значення первісної вартості основних засобів у попередньому та звітному році, відповідно	Темп зростання частки амортизаційних відрахувань у звичайних умовах приблизно дорівнює одиниці. Отже, у разі різкої зміни цього показника можна зробити висновок про ймовірне шахрайство у фінансовій звітності
Темп зростання фінансового важеля	$\frac{PK_1 / BK_1}{PK_0 / BK_0},$ де PK_0, PK_1 – значення позикового капіталу; BK_0, BK_1 – значення власного капіталу в попередньому та звітному році, відповідно	Ринкова вартість акцій компанії залежить від величини фінансового важеля. Із метою підвищення ринкової вартості акцій керівництво компанії може штучно занижувати рівень фінансового важеля, включаючи кредиторську заборгованість до складу прибутку. У таких випадках темпи зростання фінансового важеля будуть істотно коливатися

4.4. Контрольні запитання

1. Які види викривлень у фінансовій звітності підприємства вам відомі?
2. Як можна виявити викривлення у фінансовій звітності підприємства?
3. У чому полягають загрози для акціонерів за наявності викривлень у фінансовій звітності?

Тема "Внутрішньофірмове фінансове прогнозування та планування"

Лабораторна робота 5 Побудова прогновної фінансової звітності підприємства

Мета роботи – сформувати практичні навички в побудові прогновної фінансової звітності підприємства в *MS Excel*.

5.1. Загальні методичні рекомендації

Фінансове планування – це процес визначення обсягу фінансових ресурсів за джерелами формування й напрямками їхнього цільового використання, згідно з виробничими та маркетинговими показниками підприємства у плановому періоді.

Базою для складання фінансового плану, а також початкового, проміжного та кінцевого його варіантів є фінансова звітність підприємства.

Перший етап процесу складання фінансового плану – формування прогнозного звіту про фінансові результати – полягає в тому, що на основі базового варіанта (фінансових результатів діяльності підприємства за базовий рік) розраховують перше наближення планових значень фінансових показників.

Для розрахунку фінансових показників слід керуватися такими передумовами щодо поведінки кожної статті звіту про фінансові результати.

Так, прями матеріальні витрати пропорційно реагують на зміну рівня ділової активності підприємства, тому вони мають зрости пропорційно обсягу продажів.

Приріст амортизації розраховують, виходячи з того, що для успішного забезпечення зростання обсягу виробництва необхідно залучення

додаткових основних фондів. Середня норма амортизації становить 30 %. Тому слід розрахувати такі показники:

- планову вартість основних фондів;
- обсяг прогнозних амортизаційних відрахувань;
- приріст амортизаційних відрахувань.

Виходячи з того, що адміністративні витрати залишаються незмінними, а збутові та маркетингові витрати зростають пропорційно обсягу продажів, необхідно розрахувати їхні планові величини.

Ураховуючи ставку податку на прибуток та політику виплати дивідендів, необхідно сформувати початковий варіант пробного звіту про фінансові результати підприємства.

Слід звернути увагу на показник прогнозованого нерозподіленого прибутку підприємства, що кореспондують зі зміною нерозподіленого прибутку в початковому варіанті прогнозу пасивної частини балансу підприємства, таким чином, її прогнозна величина буде становити відповідне зростання базового варіанта. Отже, нерозподілений прибуток становить одне з важливих джерел формування фінансових ресурсів підприємства.

Наступним етапом фінансового планування є формування початкового варіанта прогнозу активів балансу. У цьому разі використовують такі методологічні принципи:

грошові кошти, дебіторська заборгованість та запаси підприємства розглядають як статті, що зростають пропорційно зростанню обсягу продажів; основні фонди зростають на встановлену раніше суму; усі інші статті активів залишають незмінними.

У результаті виконаних розрахунків слід визначити загальну суму активів підприємства, необхідну для забезпечення зростання обсягу продажів на запланованому рівні та суму необхідного їхнього приросту.

Наступним етапом планування є визначення початкового варіанта прогнозу пасивів підприємства, дотримуючись такого:

кредиторська заборгованість та нарахування є статтями "автоматичної реакції", що зростають пропорційно обсягу продажів;

приріст нерозподіленого прибутку відбувається, згідно з розрахунками, виконаними у процесі прогнозування звіту про фінансові результати; інші статті пасиву балансу залишають незмінними.

Таким чином, необхідно визначити загальний обсяг фінансових ресурсів за початковим варіантом.

Різниця між прогнозним обсягом активів та пасивів становить потребу підприємства в додатковому залученні коштів для забезпечення повного обсягу активів. У цьому разі підприємство може використати такі варіанти додаткового фінансування:

- 1) залучення коштів шляхом випуску векселів;
- 2) залучення коштів шляхом залучення банківських кредитів;
- 3) залучення коштів шляхом емісії облігацій;
- 4) проведення додаткової емісії звичайних акцій.

Щодо цього необхідно визначити обсяги фінансування за рахунок різних джерел та їхню вартість. Згідно з визначеними даними, необхідно виконати проміжний варіант прогнозу пасиву балансу та зробити перерахунок звіту про фінансові результати, у зв'язку зі зростанням відсоткових платежів, сформувавши його проміжний варіант.

Слід зазначити, що додаткове залучення коштів та зростання відсоткових платежів призведуть до зменшення нерозподіленого прибутку. Таким чином, новий прогноз балансових статей пасиву дасть можливість визначити новий обсяг додаткового фінансування, для покриття якого підприємство може задіяти визначені раніше джерела фінансування зі збереженням установленої їхньої структури. Таким чином, процес розрахунку варіантів прогнозової звітності є циклічним і завершується тоді, коли обсяг необхідних додаткових фондів стає меншим за поріг суттєвості, тобто ним можна знехтувати.

За результатами нових розрахунків складають кінцевий варіант прогнозової звітності підприємства та роблять необхідні висновки.

5.2. Порядок виконання роботи

Порядок виконання роботи слід розглянути на такому завданні:

підприємство склало фінансову звітність за базовий рік за фактичними даними (агрегований баланс (табл. 5.1) та звіт про фінансові результати (табл. 5.2)). На її основі необхідно скласти прогнозну фінансову звітність на наступний рік за таких умов:

1. Підприємство планує збільшити обсяг продажів на 5 %.
2. Для досягнення запланованого обсягу продажів підприємству необхідно придбати обладнання на суму 450 тис. грн, ставка амортизаційних відрахувань для якого становить 30 %.
3. Ставка податку на прибуток – 30 %.

4. Підприємство застосовує політику фіксованих дивідендів у розмірі 25 % від обсягу чистого прибутку.

5. Для покриття потреби в додаткових коштах підприємство може використати:

1) залучення коштів шляхом випуску векселів (у цьому прикладі – 10 % від загальної потреби підприємства в додаткових коштах, дохідність яких становить 16 %);

2) залучення коштів шляхом узяття банківських кредитів (у цьому прикладі – 15 % від загальної потреби, вартість кредитування – 18 % річних);

3) залучення коштів шляхом емісії облігацій (у цьому прикладі – 25 % від загальної потреби підприємства в додаткових коштах під 16 % річних);

4) здійснення додаткової емісії звичайних акцій.

Таблиця 5.1

Баланс

Активи	тис. грн	Пасиви	тис. грн
Необоротні активи	3 176	Власний капітал	2 654
основні фонди	1 851	статутний фонд	2 000
довгострокові фінансові інвестиції	1 325	нерозподілений прибуток	654
Поточні активи	824	Довгострокові зобов'язання	990
запаси	578,2	довгострокові облігації	880
дебіторська заборгованість	233,3	довгострокові кредити	110
грошові кошти	12,5	Поточні зобов'язання	356
		кредиторська заборгованість	78,7
		векселя видані	100
		поточні зобов'язання за розрахунками (нарахування на з/п)	177,3
Баланс	4 000	Баланс	4 000

Таблиця 5.2

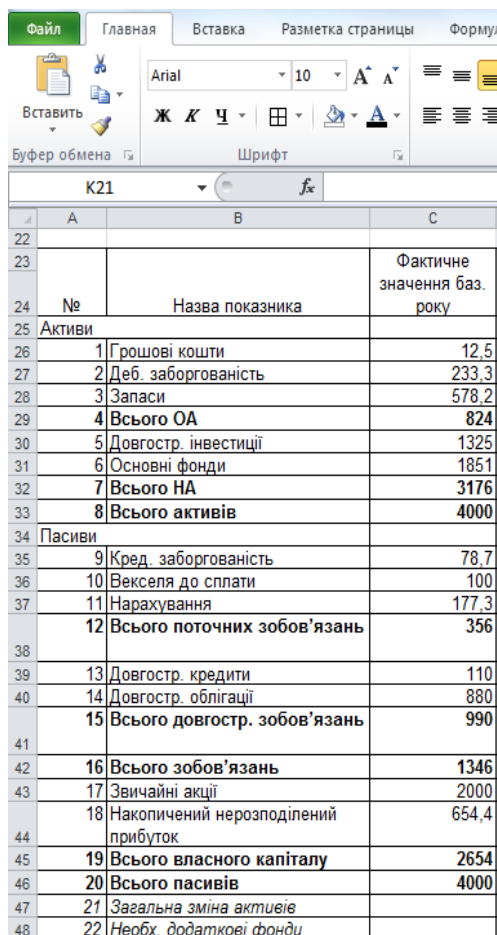
Звіт про фінансові результати

Показники	тис. грн
1	2
Чистий дохід	5 500
Матеріальні витрати	3 650
Амортизація	555,3
Валовий прибуток	1 294,7

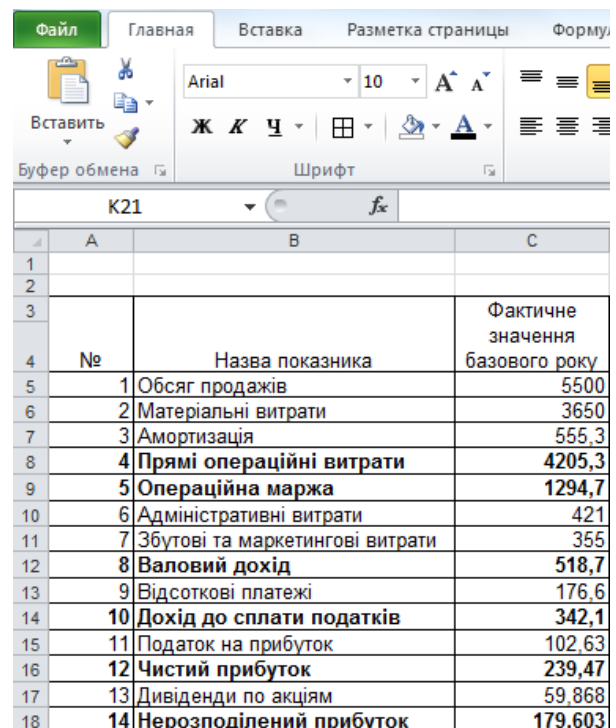
1	2
Адміністративні витрати	421
Витрати на збут	355
Фінансовий результат від операційної діяльності	518,7
Відсоткові платежі	176,6
Фінансовий результат до оподаткування	342,1
Податок на прибуток	102,63
Чистий прибуток	239,47
Дивіденди	59,8
Нерозподілений прибуток	179,6

1. Необхідно створити таблиці в редакторі *MS Excel*.

Для створення таблиці можна скористатися одним із двох способів: вставити таблицю, яка має стиль за замовчуванням, або відформатувати дані як таблицю, використовуючи довільний стиль.

№	Назва показника	Фактичне значення баз. значення року
Активи		
1	Грошові кошти	12,5
2	Деб. заборгованість	233,3
3	Запаси	578,2
4	Всього ОА	824
5	Довгостр. інвестиції	1325
6	Основні фонди	1851
7	Всього НА	3176
8	Всього активів	4000
Пасиви		
9	Кред. заборгованість	78,7
10	Векселя до сплати	100
11	Нарахування	177,3
12	Всього поточних зобов'язань	356
13	Довгостр. кредити	110
14	Довгостр. облігації	880
15	Всього довгостр. зобов'язань	990
16	Всього зобов'язань	1346
17	Звичайні акції	2000
18	Накопичений нерозподілений прибуток	654,4
19	Всього власного капіталу	2654
20	Всього пасивів	4000
21	<i>Загальна зміна активів</i>	
22	<i>Необх. додаткові фонди</i>	

№	Назва показника	Фактичне значення базового року
1	Обсяг продажів	5500
2	Матеріальні витрати	3650
3	Амортизація	555,3
4	Прямі операційні витрати	4205,3
5	Операційна маржа	1294,7
6	Адміністративні витрати	421
7	Збутові та маркетингові витрати	355
8	Валовий дохід	518,7
9	Відсоткові платежі	176,6
10	Дохід до сплати податків	342,1
11	Податок на прибуток	102,63
12	Чистий прибуток	239,47
13	Дивіденди по акціям	59,868
14	Нерозподілений прибуток	179,603

Рис. 5.1. Створення таблиць "Баланс" та "Звіт про фінансові результати" підприємства в середовищі *MS Excel*

2. Другий етап складання фінансового плану – формування прогнозного звіту про фінансові результати – полягає в тому, що на основі базового варіанта (фінансових результатів діяльності підприємства за базовий рік) розраховують перше наближення планових значень фінансових показників. У цьому прикладі прогнозують приріст обсягу продажів на рівні 5 %. Вихідні дані для розрахунку було створено в п. 1.

У методичних рекомендаціях до лабораторної роботи детально розписано, які статті балансу яким чином реагують на зміну обсягу продажів, відповідно розраховують приріст матеріальних витрат.

Приріст амортизації розраховують, виходячи з того, що для успішного забезпечення зростання обсягу виробництва необхідно залучення додаткових основних фондів на суму 450,0 тис. грн.

Тому слід розрахувати такі показники: планову вартість основних фондів: $1851,0 + 450,0 = 2301$ тис. грн; обсяг прогнозних амортизаційних відрахувань: $2301 \times 0,3 = 690,3$ тис. грн; приріст амортизаційних відрахувань: $690,3 - 555,3 = 135$ тис. грн.

Необхідно розрахувати планові величини адміністративних, збутових і маркетингових витрат так, як указано в методичних рекомендаціях.

Ураховуючи ставку податку на прибуток (у цьому прикладі 30 %) та політику виплати дивідендів (у цьому прикладі встановлено фіксовану частку чистого прибутку для виплати дивідендів у розмірі 25 %), необхідно сформулювати початковий варіант звіту про фінансові результати підприємства.

Відповідно до вказаних змін, формують початковий варіант прогнозного звіту про фінансові результати (рис. 5.2)

	A	B	C	D	E
1					
2					
3			Фактичне значення базового року	Базис прогноза	Початковий варіант
4	№	Назва показника			
5	1	Обсяг продажів	5500	1,05	5775
6	2	Матеріальні витрати	3650	1,05	3832,5
7	3	Амортизація	555,3	135	690,3
8	4	Прямі операційні витрати	4205,3		4522,8
9	5	Операційна маржа	1294,7		1252,2
10	6	Адміністративні витрати	421	1	421
11	7	Збутові та маркетингові витрати	355	1,05	372,75
12	8	Валовий дохід	518,7		458,45
13	9	Відсоткові платежі	176,6	1	176,6
14	10	Дохід до сплати податків	342,1		281,85
15	11	Податок на прибуток	102,63		84,555
16	12	Чистий прибуток	239,47		197,295
17	13	Дивіденди по акціям	59,868		49,32375
18	14	Нерозподілений прибуток	179,603		147,97125

Рис. 5.2. Початковий варіант прогнозного звіту про фінансові результати підприємства

3. Необхідно сформулювати початковий варіант прогнозного балансу підприємства, урахувавши визначений нерозподілений прибуток у сумі 147,97 тис. грн, а також зміни статей балансу, згідно з умовами (рис. 5.3).

№	Назва показника	Фактичне значення баз. року	Базис прогноза	Початковий варіант
Активи				
1	Грошові кошти	12,5	1,05	13,125
2	Деб. заборгованість	233,3	1,05	244,965
3	Запаси	578,2	1,05	607,11
4	Всього ОА	824		865,2
5	Довгостр. інвестиції	1325	1	1325
6	Основні фонди	1851	450	2301
7	Всього НА	3176		3626
8	Всього активів	4000		4491,2
Пасиви				
9	Кред. заборгованість	78,7	1,05	82,635
10	Векселя до сплати	100	1	100
11	Нарахування	177,3	1,05	186,165
12	Всього поточних зобов'язань	356		368,8
13	Довгостр. кредити	110	1	110
14	Довгостр. облігації	880	1	880
15	Всього довгостр. зобов'язань	990		990
16	Всього зобов'язань	1346	1	1358,8
17	Звичайні акції	2000	1	2000
18	Накопичений нерозподілений прибуток	654,4	147,9713	802,37125
19	Всього власного капіталу	2654		2802,37125
20	Всього пасивів	4000		4161,17125
21	<i>Загальна зміна активів</i>			491,2
22	<i>Необх. додаткові фонди</i>			330,02875

Рис. 5.3. Початковий варіант прогнозного балансу підприємства

Необхідно визначити загальний обсяг фінансових ресурсів за початковим варіантом (у цьому прикладі – 4 161,17 тис. грн).

Різниця між прогнозним обсягом активів і пасивів становить потребу підприємства в додатковому залученні коштів для забезпечення повного обсягу активів (у прикладі – $4\,491,2 - 4\,161,17 = 330,03$ тис. грн).

4. Визначення потреби в додатковому фінансуванні та розрахунок джерел і вартості її покриття. Через різницю між активами й пасивами

в сумі 330,03 тис. грн у підприємства виникає необхідність у додатковому фінансуванні. За умовою підприємство може використати такі варіанти додаткового фінансування:

1) залучення коштів шляхом випуску векселів (у цьому прикладі – 10 % від загальної потреби підприємства в додаткових коштах, дохідність яких становить 16 %);

2) залучення коштів шляхом узяття банківських кредитів (у цьому прикладі – 15 % від загальної потреби, вартість кредитування – 18 % річних);

3) залучення коштів шляхом емісії облігацій (у цьому прикладі – 25 % від загальної потреби підприємства в додаткових коштах під 16 % річних);

4) здійснення додаткової емісії звичайних акцій.

Перш за все необхідно спрогнозувати проміжний варіант звіту про фінансові результати.

Через залучення коштів тим чи іншим способом необхідно сплатити відсотки (за умовою завдання). Тому рядок "Відсоткові платежі" збільшиться на 27,39 тис. грн (рис. 5.4).

№	Назва показника	Фактичне значення базового року	Базис прогноза	Варіанти прогноза		
				Початковий варіант	Вплив джерел фінансування	Проміжний варіант
1	Обсяг продажів	5500	1,05	5775	1	5775
2	Матеріальні витрати	3650	1,05	3832,5	1	3832,5
3	Амортизація	555,3	135	690,3	1	690,3
4	Прямі операційні витрати	4205,3		4522,8		4522,8
5	Операційна маржа	1294,7		1252,2		1252,2
6	Адміністративні витрати	421	1	421	1	421
7	Збутові та маркетингові витрати	355	1,05	372,75	1	372,75
8	Валовий дохід	518,7		458,45		458,45
9	Відсоткові платежі	176,6	1	176,6		27,39238625
10	Дохід до сплати податків	342,1		281,85		254,4576138
11	Податок на прибуток	102,63		84,855		-8,217715875
12	Чистий прибуток	239,47		197,295		-19,17467037
13	Дивіденди по акціям	59,868		49,32375		-4,793667594
14	Нерозподілений прибуток	179,603		147,97125		-14,38100278
		відсотки за:	вексель (16%)	кредит (18%)	облігації (16%)	
			5,28046	8,91077625	13,20115	
		сума залучення додаткових коштів через:	вексель 10%	кредит 15%	облігація 25%	акція 50%
			33,002875	49,5043125	82,5071875	165,014375

Рис. 5.4. Проміжний варіант прогнозного звіту про фінансові результати підприємства

Прогнозують проміжний варіант балансу підприємства (рис. 5.5):
за результатами проміжного варіанта прогнозу звіту про фінансові результати нерозподілений прибуток зменшено на 14,38 тис. грн;
через брак коштів виникає потреба в додатковому фінансуванні (за умовою).

F24 Вплив джерел фінансування							
№	Назва показника	Фактичне значення баз. року	Базис прогноза	Початковий варіант	Вплив джерел фінансування	Проміжний варіант	Варіанти прогнозу
20				5,28046	8,91077625	13,20115	
21		сума залучення додаткових коштів через :		вексель 10%	кредит 15%	облігація 25%	акція 50%
22				33,002875	49,5043125	82,5071875	165,014375
23							Варіанти прогнозу
24	№	Назва показника	Фактичне значення баз. року	Базис прогноза	Початковий варіант	Вплив джерел фінансування	Проміжний варіант
25	Активи						
26	1	Грошові кошти	12,5	1,05	13,125		13,125
27	2	Деб. заборгованість	233,3	1,05	244,965		244,965
28	3	Запаси	578,2	1,05	607,11		607,11
29	4	Всього ОА	824		865,2		865,2
30	5	Довгостр. інвестиції	1325	1	1325		1325
31	6	Основні фонди	1851	450	2301		2301
32	7	Всього НА	3176		3626		3626
33	8	Всього активів	4000		4491,2		4491,2
34	Пасиви						
35	9	Кред. заборгованість	78,7	1,05	82,635		82,635
36	10	Векселя до сплати	100	1	100	33,002875	133,002875
37	11	Нарахування	177,3	1,05	186,165		186,165
38	12	Всього поточних зобов'язань	356		368,8		401,802875
39	13	Довгостр. кредити	110	1	110	49,5043125	159,5043125
40	14	Довгостр. облігації	880	1	880	82,5071875	962,5071875
41	15	Всього довгостр. зобов'язань	990		990		1122,0115
42	16	Всього зобов'язань	1346	1	1358,8		1523,814375
43	17	Звичайні акції	2000	1	2000	165,014375	2165,014375
44	18	Накопичений нерозподілений прибуток	654,4				
45	19	Всього власного капіталу	2654		2802,37125	-14,38100278	787,9902472
46	20	Всього пасивів	4000		4161,17125		4476,818997
47	21	<i>Загальна зміна активів</i>			491,2		491,2
48	22	<i>Необх. додаткові фонди</i>			330,02875		14,38100278

Рис. 5.5. Проміжний варіант прогнозного балансу підприємства

Новий прогноз балансових статей пасиву дав можливість визначити новий обсяг додаткового фінансування, для покриття якого підприємство може задіяти визначені раніше джерела фінансування зі збереженням їхньої установленної структури.

4. Здійснити за вказаним алгоритмом у п. 3 прогноз звіту про фінансові результати та балансу (рис. 5.6 і 5.7).

№	Назва показника	Фактичне значення базового року	Базис прогноза	Варіанти прогноза				
				Початковий варіант	Вплив джерел фінансування	Проміжний варіант	вплив	Кінцевий варіант
1	Обсяг продажів	5500	1,05	5775	1	5775	1	5775
2	Матеріальні витрати	3650	1,05	3832,5	1	3832,5	1	3832,5
3	Амортизація	555,3	135	690,3	1	690,3	1	690,3
4	Прямі операційні витрати	4205,3		4522,8		4522,8		4522,8
5	Операційна маржа	1294,7		1252,2		1252,2		1252,2
6	Адміністративні витрати	421	1	421	1	421	1	421
7	Збутові та маркетингові витрати	355	1,05	372,75	1	372,75	1	372,75
8	Валовий дохід	518,7		458,45		458,45		458,45
9	Відсоткові платежі	176,6	1	176,6	27,39238625	203,9923863	1,193623231	205,1860095
10	Дохід до сплати податків	342,1		281,85		254,4576138		253,2639905
11	Податок на прибуток	102,63		84,555	-8,217715875	76,33728413	-0,358086969	75,97919716
12	Чистий прибуток	239,47		197,295	-19,17467037	178,1203296	-0,835536262	177,2847934
13	Дивіденди по акціям	59,868		49,32375	-4,793667594	44,53008241	-0,208884065	44,32119834
14	Нерозподілений прибуток	179,603		147,97125	-14,38100278	133,5902472	-0,626652196	132,963595

Рис. 5.6. Кінцевий варіант прогнозного звіту про фінансові результати підприємства

№	Назва показника	Фактичне значення баз. року	Базис прогноза	Початковий варіант	Вплив джерел фінансування	Проміжний варіант	Вплив джерел фінансування	Кінцевий варіант
1	Грошові кошти	12,5	1,05	13,125	1	13,125	1	13,125
2	Деб. заборгованість	233,3	1,05	244,965	1	244,965	1	244,965
3	Запаси	578,2	1,05	607,11	1	607,11	1	607,11
4	Всього ОА	824		865,2		865,2		865,2
5	Довгостр. інвестиції	1325	1	1325	1	1325	1	1325
6	Основні фонди	1851	450	2301	1	2301	1	2301
7	Всього НА	3176		3626		3626		3626
8	Всього активів	4000		4491,2		4491,2		4491,2
Пасиви								
9	Кред. заборгованість	78,7	1,05	82,635	1	82,635	1	82,635
10	Векселя до сплати	100	1	100	33,002875	133,002875	1,438100278	134,4409753
11	Нарахування	177,3	1,05	186,165	1	186,165	1	186,165
12	Всього поточних зобов'язань	356		368,8		401,802875		403,2409753
13	Довгостр. кредити	110	1	110	49,5043125	159,5043125	2,157150417	161,6614629
14	Довгостр. облігації	880	1	880	82,5071875	962,5071875	3,595250695	966,1024382
15	Всього довгостр. зобов'язань	990		990		1122,0115		1127,763901
16	Всього зобов'язань	1346	1	1358,8		1523,814375		1531,004876
17	Звичайні акції	2000	1	2000	165,014375	2165,014375	7,190501391	2172,204876
18	Накопичений нерозподілений прибуток	654,4		147,97125	802,37125	-14,38100278	787,9902472	-0,626652196
19	Всього власного капіталу	2654		2802,37125		2953,04622		2959,568471
20	Всього пасивів	4000		4161,17125		4476,818997		4490,573348
21	Завальна зміна активів			491,2		491,2		491,2
22	Необх. додаткові фонди			330,02875		14,38100278		0,626652196

Рис. 5.7. Кінцевий варіант прогнозного балансу підприємства

Обсяг необхідних додаткових фондів стає меншим за поріг суттєвості, тобто ним можна знехтувати.

5.3. Завдання для самостійного виконання

Завдання 5.1. Підприємство склало фінансову звітність за базовий рік за фактичними даними (агрегований баланс (табл. 5.3) та звіт про

фінансові результати (табл. 5.4)). На її основі необхідно скласти прогно-
зну фінансову звітність на наступний рік за таких умов:

1. Підприємство планує збільшити обсяг продажів на 7,5 %.
2. Для досягнення запланованого обсягу продажів підприємству необхідно придбати обладнання на суму 40 000 тис. грн, корисний термін служби якого чотири роки.
3. Ставка податку на прибуток – 25 %.
4. Підприємство застосовує політику фіксованих дивідендів у розмірі 25 % від обсягу чистого прибутку.
5. Для покриття потреби в додаткових коштах підприємство може використати довгостроковий кредит під 10 % річних.

Таблиця 5.3

Баланс

Активи	тис. грн	Пасиви	тис. грн
Необоротні активи	36 400	Власний капітал	40 000
основні фонди	36 180	статутний фонд	38 500
довгострокові фінансові інвестиції	220	нерозподілений прибуток	1 500
Поточні активи	34 800	Довгострокові зобов'язання	7 000
запаси	28 200	довгострокові облигації	7 000
дебіторська заборгованість	5 800	Поточні зобов'язання	24 200
грошові кошти	550	кредиторська заборгованість	14 500
поточні фінансові інвестиції	250	векселя видані	5 500
		поточні зобов'язання за розрахунками (нарахування на з/п)	4 200
Баланс	71 200	Баланс	71 200

Таблиця 5.4

Звіт про фінансові результати

Показники	тис. грн
1	2
Чистий дохід	88 700
Матеріальні витрати	20 000
Амортизація	18 100
Валовий прибуток	50 600
Адміністративні витрати	8 900
Витрати на збут	1 400
Фінансовий результат від операційної діяльності	40 300

1	2
Відсоткові платежі	1 800
Фінансовий результат до оподаткування	38 500
Податок на прибуток	9 625
Чистий прибуток	2 8875
Дивіденди	7 218,75
Нерозподілений прибуток	21 656,3

Примітка: невідповідністю між обсягом активів та пасивів у розмірі близько 1 % від величини балансу можна знехтувати.

Завдання 5.2. Підприємство склало фінансову звітність за базовий рік за фактичними даними (агрегований баланс (табл. 5.5) та звіт про фінансові результати (табл. 5.6)). На її основі необхідно скласти прогнозну фінансову звітність на наступний рік за таких умов:

1. Підприємство планує збільшити обсяг продажів на 5 %.
2. Для досягнення запланованого обсягу продаж підприємству необхідно придбати обладнання на суму 60 000 тис. грн, корисний термін служби якого 10 років.
3. Ставка податку на прибуток – 21 %.
4. Підприємство застосовує політику фіксованих дивідендів у розмірі 20 % від обсягу чистого прибутку.
5. Для покриття потреби в додаткових коштах підприємство може здійснити емісію облігацій під 10 % річних.

Таблиця 5.5

Баланс

Активи	тис. грн	Пасиви	тис. грн
Необоротні активи	38 220	Власний капітал	42 025
основні фонди	37 989	статутний фонд	40 425
довгострокові фінансові інвестиції	231	нерозподілений прибуток	1 600
Поточні активи	36 530	Довгострокові зобов'язання	7 500
запаси	29 610	довгострокові облігації	7 500
дебіторська заборгованість	6090	Поточні зобов'язання	25 225
грошові кошти	580	кредиторська заборгованість	14 500
поточні фінансові інвестиції	250	векселя видані	6 525
		поточні зобов'язання за розрахунками	4 200
Баланс	74 750	Баланс	74 750

Звіт про фінансові результати

Показники	тис. грн
Чистий дохід	100 000
Матеріальні витрати	18 000
Амортизація	16 650
Валовий прибуток	65 350
Адміністративні витрати	9 000
Витрати на збут	1 400
Фінансовий результат від операційної діяльності	54 950
Відсоткові платежі	1 800
Фінансовий результат до оподаткування	53 150
Податок на прибуток	13 287,5
Чистий прибуток	39 862,5
Дивіденди	7 972,5
Нерозподілений прибуток	31 890

Примітка: невідповідністю між обсягом активів та пасивів у розмірі не більше ніж 2 000 тис. грн можна знехтувати.

Завдання 5.3. Підприємство склало фінансову звітність за базовий рік за фактичними даними (агрегований баланс (табл. 5.7) та звіт про фінансові результати (табл. 5.8)). На її основі необхідно скласти прогнозну фінансову звітність на наступний рік за таких умов:

1. Підприємство планує збільшити обсяг продажів на 7 %.
2. Для досягнення запланованого обсягу продажів підприємству необхідно придбати обладнання на суму 55 000 тис. грн, корисний термін служби якого п'ять років.
3. Ставка податку на прибуток – 21 %.
4. Підприємство застосовує політику фіксованих дивідендів у розмірі 22 % від обсягу чистого прибутку.
5. Для покриття потреби в додаткових коштах підприємство може використати такі джерела:
 - випуск векселів під 13 % річних – на 50 % від загальної потреби в коштах;
 - здійснення емісії звичайних акцій – також на 50 %.

Таблиця 5.7

Баланс

Активи	тис. грн	Пасиви	тис. грн
Необоротні активи	41 132,0	Власний капітал	45 313,0
основні фонди	40 883,4	статутний фонд	43 505,0
довгострокові фінансові інвестиції	248,6	нерозподілений прибуток	1 808,0
Поточні активи	39 357,9	Довгострокові зобов'язання	7 500,0
запаси	31 866,0	довгострокові облігації	7 500,0
дебіторська заборгованість	6 554,0	Поточні зобов'язання	27 676,9
грошові кошти	655,4	кредиторська заборгованість	16 385,0
поточні фінансові інвестиції	282,5	векселя видані	7 373,3
		поточні зобов'язання за розрахунками	3 918,6
Баланс	80 489,9	Баланс	80 489,9

Таблиця 5.8

Звіт про фінансові результати

Показники	тис. грн
Чистий дохід	113 000
Матеріальні витрати	20 340
Амортизація	20 000
Валовий прибуток	72 660
Адміністративні витрати	9 000
Витрати на збут	1 400
Фінансовий результат від операційної діяльності	62 260
Відсоткові платежі	1 800
Фінансовий результат до оподаткування	60 460
Податок на прибуток	15 115
Чистий прибуток	45 345
Дивіденди	9 975,9
Нерозподілений прибуток	35 369,1

Примітка: невідповідністю між обсягом активів та пасивів у розмірі не більше ніж 2 000 тис. грн можна знехтувати.

5.4. Звіт про виконання лабораторної роботи

Звіт про виконання лабораторної роботи має містити:

- 1) титульний аркуш (приклад подано в додатку А);
- 2) мету лабораторної роботи;

3) виконані аналітичні розрахунки, наведені у вигляді таблиць та/або скріншотів;

4) обґрунтовані висновки, зроблені в ході виконання лабораторної роботи.

5.5. Контрольні запитання

1. Розкрийте економічний зміст поняття "фінансове планування".

2. Охарактеризуйте системи фінансового планування та форми реалізації його результатів на підприємстві.

3. Що таке "фінансова стратегія підприємства"? Охарактеризуйте основні етапи процесу її розроблення.

4. Покажіть зв'язок між фінансовою стратегією та фінансовою політикою підприємства.

5. Розкрийте зміст та часовий горизонт поточного фінансового планування.

6. Охарактеризуйте види поточних фінансових планів.

7. Визначте зміст та часові горизонти оперативного фінансового планування.

8. Охарактеризуйте бюджет як головну форму оперативного фінансового плану.

9. Які класифікаційні ознаки бюджетів підприємства ви знаєте?

10. Як оцінити прийнятний темп зростання підприємства?

Тема "Антикризове фінансове управління на підприємстві"

Лабораторна робота 6

Оцінювання ймовірності банкрутства підприємства

Мета роботи – набути практичних навичок в оцінюванні ймовірності банкрутства підприємств із використанням дискримінантних моделей.

6.1. Загальні методичні рекомендації

Оцінювання ймовірності банкрутства з використанням моделі Е. Альтмана. Ймовірність банкрутства підприємства за моделлю Е. Альтмана визначають таким чином:

$$Z = 0,717X_1 + 0,847X_2 + 3,107X_3 + 0,42X_4 + 0,995X_5, \quad (6.1)$$

де X_1 – відношення чистого оборотного капіталу до суми активів;

X_2 – частка формування активів за рахунок нерозподіленого прибутку;

X_3 – рентабельність активів, розрахована, виходячи з прибутку до виплати відсотків та податків;

X_4 – коефіцієнт співвідношення акціонерного капіталу та зобов'язань;

X_5 – коефіцієнт оборотності активів.

Оцінювання ймовірності банкрутства:

1) якщо $Z < 1,23$, то ймовірність банкрутства дуже висока, підприємство є практично неспроможним (банкрутом);

2) $1,23 < Z < 2,89$ (зона невизначеності) – ймовірність банкрутства досить висока;

3) $Z > 2,89$ – ймовірність банкрутства дуже низька.

Порядок розрахунку показників наведено в табл. 6.1.

Таблиця 6.1

Порядок розрахунку показників моделі Е. Альтмана

Показники	Формули розрахунків
X_1	$(p. 1195 - p. 1695) \text{ ф. } 1 / p. 1300 \text{ ф. } 1$
X_2	$p. 1420 \text{ ф. } 1 / p. 1300 \text{ ф. } 1$
X_3	$(p. 2290 + p. 2250) \text{ ф. } 2 / p. 1300 \text{ ф. } 1$
X_4	$p. 1495 \text{ ф. } 1 / (p. 1595 + p. 1695 + p. 1700) \text{ ф. } 1$
X_5	$p. 2000 \text{ ф. } 2 / \text{ ф. } 1300 \text{ ф. } 1$

Оцінювання ймовірності банкрутства з використанням моделі Р. Ліса. Модель Романа Ліса для оцінювання фінансового стану підприємства, із точки зору ймовірності його банкрутства, має такий вигляд:

$$Z = 0,063X_1 + 0,092X_2 + 0,057X_3 + 0,001X_4, \quad (6.2)$$

де X_1 – відношення обігового капіталу до суми активів;

X_2 – відношення прибутку від продажів до суми активів;

X_3 – відношення нерозподіленого прибутку до суми активів;

X_4 – відношення власного капіталу до позикового.

Граничне значення становить 0,037. Чим більшим є значення Z , тим вища платоспроможність підприємства.

Порядок розрахунку показників моделі наведено в табл. 6.2.

Порядок розрахунку показників моделі Р. Ліса

Показники	Формули розрахунків
1	2
X1	р. 1195 ф. 1 / р. 1300 ф. 1
X2	р. 2190 ф. 1 / р. 1300 ф. 1
X3	р. 1420 ф. 1 / р. 1300 ф. 1
X4	р. 1495 ф. 1 / (р. 1595 + р.1695 + р.1700) ф.1

Оцінювання ймовірності банкрутства з використанням моделі Г. Спрінгейта. Модель Г. Спрінгейта має такий вигляд:

$$Z = 1,03A + 3,07B + 0,66C + 0,4D, \quad (6.3)$$

де А – відношення робочого капіталу до загальної вартості активів;

В – відношення оподаткованого прибутку та відсотків до загальної вартості активів;

С – відношення оподаткованого прибутку до короткострокової заборгованості;

Д – відношення обсягу продажів до загальної вартості активів.

Якщо $Z < 0,862$, то підприємство вважають потенційним банкрутом, за показника Спрінгейта, більшого за 0,862, підприємство можна вважати таким, що функціонує нормально.

Порядок розрахунку показників, що використовують у моделі, наведено в табл. 6.3.

Порядок розрахунку показників моделі Г. Спрінгейта

Показники	Формули розрахунків
A	(р. 1195 – р. 1695) ф. 1 / р. 1300 ф. 1
B	(р. 2290 + р. 2250) ф. 2 / р. 1300 ф. 1
C	р. 2290 ф.2 / р. 1695 ф. 1
D	р. 2000 ф. 2 / р. 1300 ф. 1

Оцінювання ймовірності банкрутства з використанням методики Д. Дюрана. Методику Д. Дюрана спрямовано на оцінювання платоспроможності та ризику банкрутства, вона належить до класу евристичних моделей. Її створено на основі скорингового аналізу за трьома показниками: рентабельності сукупного капіталу ($P_{ск}$), коефіцієнта покриття (K_n) і коефіцієнта фінансової незалежності (K_a). У моделі Дюрана розраховують комплексний показник фінансового стану у вигляді показника платоспроможності підприємства (табл. 6.4).

**Методика оцінювання платоспроможності підприємства
за Д. Дюраном**

Показники	Класи підприємств за Д. Дюраном				
	I	II	III	IV	V
$P_{ск}$	$P_{ск} \geq 30$ 50 балів	$30 > P_{ск} \geq 20$ від 50 до 35 балів	$20 > P_{ск} \geq 10$ від 35 до 20 балів	$10 > P_{ск} \geq 1$ від 20 до 4 балів	$P_{ск} < 1$ 0 балів
K_n	$K_n \geq 2$ 30 балів	$2 > K_n \geq 1,7$ від 30 до 20 балів	$1,7 > K_n \geq 1,4$ від 20 до 10 балів	$1,4 > K_n \geq 1,1$ від 10 до 1 бала	$K_n < 1,1$ 0 балів
K_a	$K_a \geq 0,7$ 20 балів	$0,7 > K_a \geq 0,45$ від 20 до 10 балів	$0,45 > K_a \geq 0,3$ від 10 до 5 балів	$0,3 > K_a \geq 0,2$ від 5 до 1 балів	$K_a < 0,2$ 0 балів
Межі класів	100 балів	від 100 до 65 балів	від 65 до 35 балів	від 35 до 6 балів	0 балів

Сума балів становить комплексний показник фінансового стану підприємства, якісну градацію якого подано у вигляді розподілу підприємств за класами, відповідно до рейтингового числа – суми балів:

I клас – підприємства з гарним запасом фінансової стабільності;

II клас – підприємства з деяким ступенем ризику;

III клас – проблемні підприємства;

IV клас – підприємства з високим ризиком банкрутства;

V клас – практично неспроможні підприємства.

Порядок розрахунку показників, що використовують у моделі, наведено в табл. 6.5.

Таблиця 6.5

Порядок розрахунку показників методики Д. Дюрана

Показники	Формула розрахунків
$P_{ск}$	р. 2290 ф. 2 / р. 1900 ф. 1
K_n	р.1195 ф. 1 / р. 1695 ф. 1
K_a	р. 1495 ф. 1 / р. 1900 ф. 1

6.2. Порядок виконання роботи

1. Для виконання лабораторної роботи студенту необхідно обрати підприємство (за власним бажанням), що є для нього базою виробничої або переддипломної практики, чи будь-який інший суб'єкт господарювання, звітність якого подано на Інтернет-порталі Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України [10].

2. Визначити значення коефіцієнтів, необхідних для розрахунку інтегрального показника ймовірності банкрутства за обраною моделлю за відповідними періодами.

У роботі всі розрахунки необхідно здійснювати за допомогою редактора *MS Excel*, тому всі необхідні показники для розрахунку формують у табличному вигляді.

Розглянемо розрахунок ймовірності банкрутства за моделлю Е. Альтмана. Необхідні дані з балансу підприємства наведено на рис. 6.1.

	A	B	C
1	Код рядка	2013	2014
2	1195	576242	599385
3	1300	3236826	3406140
4	1420	1359072	1359072
5	1495	1775260	1775260
6	1595	0	0
7	1695	1630880	1630880
8	1700	0	0
9	2000	755733	652916
10	2250	0	0
11	2290	242319	205753

Рис. 6.1. Показники, необхідні для розрахунку ймовірності банкрутства підприємства за моделлю Альтмана

3. За допомогою редактора формул *MS Excel* слід розраховувати необхідні показники для моделі Е. Альтмана (за методичними рекомендаціями) і сам інтегральний показник за два періоди.

За допомогою логічних функцій *MS Excel* "ЕСЛИ", "И", "ИЛИ" необхідно вивести результати визначених розрахунків (рис. 6.2):

	B	C	D	E	F	G
1	2013	2014		Показник	2013	2014
2	576242	599385		X1	-0,326	-0,302834
3	3236826	3406140		X2	0,42	0,3990065
4	1359072	1359072		X3	0,075	0,0604065
5	1775260	1775260		X4	1,089	1,0885289
6	0	0		X5	0,233	0,191688
7	1630880	1630880				
8	0	0		Z	1,044	дуже висока
9	755733	652916			0,956	дуже висока
10	0	0				
11	242319	205753				

Рис. 6.2. Результат розрахунків ймовірності банкрутства підприємства за моделлю Е. Альтмана

- 1) якщо $Z < 1,23$, то ймовірність банкрутства дуже висока, підприємство є практично неспроможним (банкрутом);
- 2) $1,23 < Z < 2,89$ (зона невизначеності) – ймовірність банкрутства досить висока;
- 3) $Z > 2,89$ – ймовірність банкрутства дуже низька.

6.3. Завдання для самостійного виконання

Завдання 6.1. За даними фінансової звітності підприємства оцініть ймовірність його банкрутства на основі моделі Е. Альтмана. Зробіть розгорнуті аналітичні висновки, сформулюйте та обґрунтуйте рекомендації щодо підтримання стійкого фінансового стану або фінансового оздоровлення підприємства.

Завдання 6.2. За даними фінансової звітності підприємства оцініть ймовірність його банкрутства на основі моделі Р. Ліса. Зробіть розгорнуті аналітичні висновки, сформулюйте та обґрунтуйте рекомендації щодо підтримання стійкого фінансового стану або фінансового оздоровлення підприємства.

Завдання 6.3. За даними фінансової звітності підприємства оцініть ймовірність його банкрутства на основі моделі Г. Спрінгейта. Зробіть розгорнуті аналітичні висновки, сформулюйте та обґрунтуйте рекомендації щодо підтримання стійкого фінансового стану або фінансового оздоровлення підприємства.

Завдання 6.4. За даними фінансової звітності підприємства оцініть ймовірність його банкрутства на основі методики Д. Дюрана. Зробіть розгорнуті аналітичні висновки, сформулюйте та обґрунтуйте рекомендації щодо підтримання стійкого фінансового стану або фінансового оздоровлення підприємства.

6.4. Звіт про виконання лабораторної роботи

Звіт про виконання лабораторної роботи має містити:

- 1) титульний аркуш (приклад подано в додатку А);
- 2) мету лабораторної роботи;
- 3) виконані аналітичні розрахунки, наведені у вигляді таблиць або скриншотів;
- 4) розгорнуті аналітичні висновки, рекомендації щодо підтримання стійкого фінансового стану або фінансового оздоровлення підприємства.

6.5. Контрольні запитання

1. Розкрийте сутність поняття "криза".
2. Які фактори спричиняють розвиток фінансових криз на підприємстві?
3. Виділіть симптоми вияву фінансової кризи.
4. Охарактеризуйте стадії розвитку фінансової кризи на підприємстві.
5. Визначте класифікаційні аспекти фінансових криз підприємства.
6. Розкрийте зміст та головну мету антикризового фінансового управління підприємством.

7. У чому полягає діагностика кризового стану підприємства?
8. Охарактеризуйте зміст етапів процесу антикризового фінансового управління підприємством.
9. Як здійснюють вибір напрямів механізмів фінансової стабілізації підприємства, адекватних масштабам його кризового стану?

Використана та рекомендована література

1. Бланк И. А. Антикризисное финансовое управление предприятием / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2006. – 672 с.
2. Бригхэм Ю. Финансовый менеджмент. Экспресс-курс / Ю. Бригхэм, Дж. Хьюстон ; пер. с англ. 4-е изд. – СПб. : Питер, 2007. – 544 с.
3. Ван Хорн Джеймс К. Основы финансового менеджмента / Джеймс К. Ван Хорн, Джон М. Вахович, мл. ; пер. с англ.– М. : ООО "И. Д. Вильямс", 2010. – 1 232 с.
4. Вахович І. М. Фінансовий менеджмент та фінансовий інжиніринг бізнес-процесів : магістерський курс [навч. посіб. у 2-х т.]. Т. 1. Фінансовий менеджмент бізнес процесів. / І. М. Вахович. – Луцьк : СПД Ж. В. Гадяк, друкарня "Волиньполіграф"™, 2013. – 604 с.
5. Колисник М. Финансы. Стратегии, с которыми побеждают / М. Колисник. – К. : ИД "Максимум", 2006. – 332 с.
6. Мельникова М. О. Аналіз адекватності методів і прийомів кількісної оцінки фінансового стану підприємства / М. О. Мельникова // Теорія та практика державного управління. – 2010. – № 4 (31). – С. 334–342.
7. Методы оценки вероятности банкротства предприятия : учеб. пособ. / И. И. Мазурова, Н. П. Белозерова, Т. М. Леонова и др. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2012. – 53 с.
8. Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві : монографія / О. О. Терещенко. – 2-ге вид., без змін. – К. : КНЕУ, 2006. – 268 с.
9. Шморгун Н. П. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Н. П. Шморгун, І. В. Головка. – К. : ЦНЛ, 2006. – 528 с.
10. Интернет-портал Агенства з розвитку інфраструктури фондового ринку України. – Режим доступу : <http://smida.gov.ua>.
11. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
12. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
13. Офіційний сайт проекту Світового банку Doing Business. – Режим доступу : doingbusiness.org.

Додатки

Додаток А

Зразок оформлення титульного аркуша звіту про виконання лабораторної роботи

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Кафедра фінансів

ЗВІТ

про виконання лабораторної роботи ___
з навчальної дисципліни "**Фінансовий менеджмент**"
на тему "..."

Перевірив (ла):
викладач кафедри фінансів
П. І. Б.

Виконав (ла):
студент(ка) _ курсу, _ групи
фінансового факультету
П. І. Б.

Харків, (рік)

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Методичні рекомендації
до виконання лабораторних робіт
з навчальної дисципліни
"ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ"
для студентів спеціальності
8.03050801 "Фінанси і кредит"
усіх форм навчання**

Укладачі: **Берест** Марина Миколаївна
Кіпа Марина Олександрівна

Відповідальний за видання *І. В. Журавльова*

Редактор *О. Г. Доценко*

Коректор *О. Г. Лященко*

План 2016 р. Поз. № 42.

Підп. до друку 01.11.2016 р. Формат 60 x 90 1/16. Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 2,75. Обл.-вид. арк. 3,44. Тираж 40 пр. Зам. № 192.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*